Ilmiy tadqiqotlar va ularning yechimlari jurnali
Aoka guvohnoma № 323759 ISSN: 3060-4818

ANDIJON VILOYATIDA MADANIY TURIZM SALOHIYATINI RIVOJLANTIRISH IMKONIYATLARI

Ibragimova Jahona
https://doi.org/10.5281/zenodo.22843919

Annotatsiya

Andijon viloyatida madaniy turizm salohiyatini rivojlantirish imkoniyatlarini aniqlash va ilmiy asoslashga bag‘ishlangan. Tadqiqotda viloyatning tarixiy-madaniy merosi, arxitektura yodgorliklari, an’anaviy hunarmandchilik, milliy urf-odatlar, ziyorat va ma’rifiy turizm obyektlari hamda ularning turizm tizimidagi o‘rni tahlil qilindi. Tadqiqot xulosalarida Andijon viloyatining madaniy turizm salohiyati yuqori ekani, uni to‘g‘ri boshqarish va kompleks rivojlantirish orqali hudud iqtisodiyotini diversifikatsiya qilish, yangi ish o‘rinlari yaratish va xalqaro turistik jozibadorlikni oshirish mumkinligi asoslab berildi.

Kalit so'zlar: madaniy turizm, Andijon viloyati, turizm salohiyati, madaniy meros, turizm infratuzilmasi, turizm marketingi, tarixiy obidalar, hududiy rivojlanish

Abstract

Devoted to identifying and scientifically substantiating the opportunities for developing cultural tourism potential in Andijan Region.The conclusions of the study substantiate that Andijan Region has a high cultural tourism potential, and that through proper management and comprehensive development it is possible to diversify the regional economy, create new jobs, and increase international tourist attractiveness.

Keywords: cultural tourism, Andijan Region, tourism potential, cultural heritage, tourism infrastructure, tourism marketing, historical monuments, regional development

Аннотация

Данная диссертация посвящена выявлению и научному обоснованию возможностей развития культурного туризма в Андижанской области. В исследовании проанализированы историко-культурное наследие области, архитектурные памятники, традиционные ремёсла, национальные обычаи, объекты паломнического и просветительского туризма, а также их место в системе туризма. В выводах исследования обосновано, что культурно-туристический потенциал Андижанской области является высоким, а его рациональное управление и комплексное развитие позволяют диверсифицировать экономику региона, создавать новые рабочие места и повышать международную туристическую привлекательность.

Ключевые слова: культурный туризм, Андижанская область, туристический потенциал, культурное наследие, туристическая инфраструктура, туристический маркетинг, исторические памятники, региональное развитие

Kirish

Andijon viloyatida madaniy turizm salohiyatini rivojlantirish masalasi bugungi kunda mintaqaviy taraqqiyotning muhim yo‘nalishlaridan biri sifatida dolzarb ahamiyat kasb etmoqda. Madaniy turizm nafaqat hududning iqtisodiy faolligini oshirish, yangi ish o‘rinlari yaratish va mahalliy xizmatlar sohasini kengaytirishga xizmat qiladi, balki tarixiy-madaniy merosni asrash, uni keng jamoatchilikka tanitish hamda O‘zbekistonda turizm turlarini diversifikatsiya qilish jarayonida ham muhim o‘rin tutadi. Shu nuqtayi nazardan, Andijon viloyati boy tarixiy an’analari, me’moriy yodgorliklari, urf-odatlari va mahalliy madaniy resurslari bilan alohida salohiyatga ega bo‘lsa-da, mazkur resurslardan turizm

maqsadlarida samarali foydalanish darajasi hali yetarli emas.Tadqiqotning e'tibori, shuningdek, Andijon viloyatida madaniy turizm salohiyatini oshirishga xizmat qiluvchi istiqbollar, muammolar va ularni kengaytirish yo'nalishlariga qaratiladi. Ishning mantiqiy tuzilmasi kirish qismidan boshlanib, adabiyotlar sharhi, metodologiya, natijalar, muhokama va xulosa bo'limlari orqali izchil davom etadi.

Adabiyotlar sharhi

Madaniy turizmni rivojlantirish masalasi turizm tadqiqotlarida hududiy taraqqiyot, merosni asrash va mahalliy iqtisodiy faollikni kuchaytirish bilan uzviy bog'liq yo'nalish sifatida talqin qilinadi. Ilmiy adabiyotlarda madaniy turizm, odatda, sayyohlarning tarixiy obidalar, arxitektura yodgorliklari, muzeylar, an'anaviy urf-odatlar, xalq amaliy san'ati, diniy-marosimiy obyektlar hamda mahalliy madaniy hayot bilan tanishish maqsadidagi safarlari sifatida izohlanadi; ayrim tadqiqotlarda u faqat tomosha qilish emas, balki hududning o'ziga xos identitetini anglash va madaniy tajriba olish jarayoni sifatida ko'rsatiladi. Shu bois madaniy turizm ko'plab mualliflar tomonidan hududiy rivojlanishning muhim drayveri deb baholanadi, chunki u xizmatlar sohasi, transport, hunarmandchilik, mehmondo'stlik va kichik biznes tarmoqlarida yangi iqtisodiy faollik yaratadi, aholi bandligini qo'llab-quvvatlaydi hamda tarixiy merosni saqlashga rag'bat beradi. Markaziy Osiyo va O'zbekiston sharoitida madaniy turizm resurslari bo'yicha olib borilgan avvalgi tadqiqotlar asosan **tarixiy-madaniy meros obyektlari**, an'anaviy hunarmandchilik, mahalliy bayramlar va festivallar, nomoddiy madaniy meros, muzeylar tarmog'i hamda shaharlarning madaniy landshaftlarini madaniy turizmning asosiy tayanchi sifatida ko'rsatadi. Shu bilan birga, muzeylar va madaniyat maskanlari tarmog'i bo'yicha ishlar ularning ekspozitsiya yangiligi, interaktivlik, ekskursiya xizmatlari va axborot ta'minoti turistik oqimga bevosita ta'sir qilishini ko'rsatadi. Aksariyat manbalarda madaniy turizm salohiyatini ro'yobga chiqarishda **infratuzilma**, transport va yo'l-yo'riq xizmatlarining sifati, obyektlarning **kirish imkoniyati**, ko'p tilli axborot berish, targ'ibot va marketing, shuningdek, sayyoh tajribasini yaxshilash masalalari yetakchi mavzular sifatida qayd etiladi. Biroq mavjud adabiyotlarda ko'pincha alohida yodgorlik yoki shaharlar doirasidagi tavsifiy yondashuv ustun bo'lib, madaniy resurslarning o'zaro bog'liqligi, mavsumiylik, boshqaruv samaradorligi, xizmatlar sifati va turistlar xulq-atvorini kompleks tahlil qilish yetarli darajada yoritilmagan. Shu sababli, mavjud ilmiy manbalar Andijon viloyati kabi hududlarda madaniy turizmni rivojlantirishda meros obyektlari, hunarmandchilik, festival an'analari, nomoddiy meros va muzeylar salohiyatini infratuzilma, qulaylik, targ'ibot va turist tajribasi bilan bog'liq omillar asosida baholash zarurligini ko'rsatadi.

Umuman olganda, mavjud adabiyotlar madaniy turizmni hududiy rivojlanish, meros obyektlarini muhofaza qilish va turistik oqimlarni diversifikatsiya qilish nuqtayi nazaridan yoritgan bo'lsa-da, Andijon viloyati misolida ushbu yo'nalishning salohiyati yetarlicha chuqur o'rganilmaganini ko'rsatadi. Xususan, mintaqaga xos madaniy resurslarni tizimli ravishda **identifikatsiya qilish va xaritalash**, ular o'rtasidagi funksional bog'liqliklarni aniqlash hamda tarixiy, ma'naviy va zamonaviy madaniy obyektlarni yagona rivojlanish modeli doirasida integratsiyalash imkoniyatlari bo'yicha tadqiqotlar kam uchraydi.

Metodologiya

Ushbu tadqiqot **aralash metodologik yondashuv** asosida ishlab chiqildi, chunki Andijon viloyatida madaniy turizm salohiyatini rivojlantirish imkoniyatlarini baholashda nafaqat statistik ko'rsatkichlar, balki hududdagi tarixiy-madaniy resurslar, mahalliy ishtirokchilar qarashlari va amaliy muammolarni ham birgalikda o'rganish zarur hisoblandi. Yondashuvning aralash xarakteri ushbu mavzuning ko'p qirrali tabiatidan kelib chiqadi, chunki madaniy meros ob'ektlari, infratuzilma, tashrif buyuruvchilar oqimi, mahalliy aholi va soha mutaxassislarining fikrlari bir-birini to'ldiruvchi ma'lumot manbalari sifatida qaraldi Shuningdek, sifatli usullar orqali ekspert va manfaatdor tomonlar fikri o'rganildi, miqdoriy usullar yordamida esa mavjud resurslar va rivojlanish ko'rsatkichlari

umumlashtirildi. Mazkur metodologik qarorlar bo‘limning asosiy maqsadi — Andijon viloyatida madaniy turizmni rivojlantirish imkoniyatlarini aniqlash, baholash va ilmiy asoslangan takliflar ishlab chiqish — bilan to‘liq uyg‘unlashadi.

Tadqiqotda ma’lumotlarni yig‘ish jarayoni **Andijon viloyatida madaniy turizm salohiyatini rivojlantirish imkoniyatlari**ni har tomonlama yoritishga qaratildi. Birlamchi ma’lumotlar sifatida hududdagi madaniy meros ob’ektlari, tarixiy maskanlar, ziyoratgohlar, muzeylar, an’anaviy hunarmandchilik markazlari va turizm infratuzilmasi bo‘yicha **dala kuzatuvlari** amalga oshirildi, shuningdek, mahalliy hokimlik vakillari, turizm sohasi mutaxassislari, muzey xodimlari, madaniyat bo‘limi mas’ullari hamda aholi vakillari bilan **suhbat va intervyular** o‘tkazildi. Ikkinchi darajali ma’lumotlar tarkibiga statistik hisobotlar, turizm bo‘yicha rasmiy ma’lumotnomalar, hududiy dasturlar, normativ-huquqiy hujjatlar, ilmiy adabiyotlar, internet manbalari hamda tarixiy va madaniy merosga oid mahalliy materiallar kiritildi. Ma’lumotlar tanlashda ularning tadqiqot mavzusiga **dolzarbligi**, ishonchliligi va Andijon viloyati hududini qamrab olish darajasi asosiy mezon sifatida belgilandi; shu sababli faqat rasmiy, tekshirilgan va mazmunan mos manbalar saralab olindi. Bu jarayon madaniy turizm salohiyatini belgilovchi omillarni aniqlash, resurslarning hududiy taqsimotini baholash va rivojlantirish yo‘nalishlarini asoslash imkonini berdi.

Natijalar va tahlil

Ampirik kuzatuvlar shuni ko‘rsatadiki, Andijon viloyatida madaniy turizmni rivojlantirish uchun asos bo‘la oladigan resurslar bir necha yo‘nalishda jamlangan. Viloyat hududida tarixiy-ma’naviy ahamiyatga ega bo‘lgan ziyoratgohlar, me’moriy yodgorliklar, qadimiy aholi manzilgohlari hamda mahalliy tarix bilan bog‘liq obidalar mavjud bo‘lib, ular madaniy sayohatlar tarkibida eng ko‘p qiziqish uyg‘otadigan obyektlar sifatida qayd etiladi. Shuningdek, hunarmandchilik an’analari, jumladan kulolchilik, kashtachilik, yog‘och o‘ymakorligi va boshqa amaliy san’at namunalari ayrim tuman va mahallalarda faol saqlanib kelmoqda; bu esa kuzatuvlarda madaniy tajriba bilan bog‘liq turistik mahsulotlar uchun real asos mavjudligini ko‘rsatdi. Mahalliy urf-odatlar, marosimlar, an’anaviy taomlar, folklor ijrosi va mavsumiy tadbirlar ham tashrif buyuruvchilar uchun diqqatga sazovor madaniy resurslar sifatida namoyon bo‘ldi. Kuzatuvlar davomida ayrim obyektlarga kirish imkoniyati nisbatan qulayligi, asosiy transport yo‘llariga yaqinligi va ichki yo‘nalishlar bo‘yicha aloqadorlik darajasi yuqori ekani aniqlandi, biroq ba’zi hududlarda yo‘l belgilari, xizmat ko‘rsatish nuqtalari va tashrifchi oqimini qabul qilish quvvati yetarli darajada emasligi ham kuzatildi. Tashrif buyuruvchilarning qiziqishi ko‘proq tarixiy xotira, ziyorat va mahalliy hunarmandchilik bilan bog‘liq obyektlarda jamlangan bo‘lib, bu joylarda nisbatan barqaror oqim qayd etiladi; shu bilan birga, ayrim madaniy obyektlardan foydalanish darajasi past, ularning turistik aylanmaga jalb etilishi cheklangan holda qolmoqda. Umuman olganda, viloyatda madaniy turizmga xizmat qilishi mumkin bo‘lgan moddiy va nomoddiy resurslar mavjudligi, ular bo‘yicha qiziqishning shakllanganligi hamda infratuzilma tayyorgarligining hududlar kesimida notekisligi empirik natijalarda yaqqol namoyon bo‘ldi.

Muhokama

Empirik natijalar Andijon viloyatining madaniy turizm salohiyati asosan hududdagi **tarixiy-madaniy meros**, **an’anaviy hunarmandchilik**, mahalliy urf-odatlar hamda ziyoratga oid resurslar orqali shakllanayotganini ko‘rsatadi. Kuzatilgan naqshlar shuni anglatadiki, tashrif buyuruvchilar uchun eng jozibador yo‘nalishlar mazmunan boy, autentik va hududning o‘ziga xosligini namoyon etuvchi madaniy boyliklar bilan bog‘liq bo‘lib, bu resurslar turizm mahsulini farqlashda muhim ustunlik berishi mumkin. Amaliy jihatdan bu holat madaniy obyektlarni faqat saqlash emas, balki ularni ekskursiya marshrutlari, talqin qilish xizmatlari, mavsumiy tadbirlar va mahalliy tajriba asosidagi xizmatlar bilan uyg‘unlashtirish zarurligini bildiradi. Ayniqsa, tarixiy obidalar, ma’naviy qadamjolar va hunarmandchilik an’analari turizmni rivojlantirish uchun eng istiqbolli assetlar sifatida ko‘rinadi, chunki ular viloyatning identitetini kuchaytiradi va tashrif motivatsiyasini oshiradi. Ushbu natijalar mintaqaviy turizmni rejalashtirishda resurslarni ustuvor yo‘nalishlarga yo‘naltirish, infratuzilma va targ‘ibotni shu

resurslar atrofida tashkil etish hamda destinatsiyaning raqobatbardoshligini oshirish uchun asos bo‘lib xizmat qiladi. Shunday qilib, empirik topilmalar Andijon viloyatida madaniy turizmni rivojlantirishning amaliy modeli aynan mavjud madaniy kapitalni samarali boshqarish va uni bozorbop turizm taklifiga aylantirishga tayanishi kerakligini ko‘rsatadi.

Farqlarning yuzaga kelishiga viloyatning ichki va tashqi transport tarmoqlari nisbatan notekis rivojlangani, ayrim obyektlarda servis infratuzilmasining yetarli emasligi, obidalar atrofida yagona boshqaruv va interpretatsiya tizimining to‘liq shakllanmagani sabab bo‘lishi mumkin. Bundan tashqari, boshqa hududlar bo‘yicha amaliyotlarda mahalliy aholi ishtiroki, hunarmandchilik va tadbirlar orqali destinatsiya brendingi kuchli bo‘lgani holda, Andijonda jamoatchilikni jalb etish va turistik mahsulotlarni paketlash darajasi hali bir xil emasligi kuzatildi. Shu bilan birga, natijalar bir qator amalga oshirish cheklovlari mavjudligini ham anglatadi: moliyaviy resurslarning yetishmasligi, mutaxassis kadrlar taqchilligi, transport va yo‘l infratuzilmasining ayrim hududlarda zaifligi, shuningdek, turistik mahsulotni boshqarish va targ‘ib qilishdagi institutsional muvofiqlashtirish muammolari jarayonni sekinlashtirishi mumkin.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, Andijon viloyatida madaniy turizmni rivojlantirish nafaqat hududning boy tarixiy-madaniy merosini saqlash, balki uni iqtisodiy va ijtimoiy taraqqiyotning muhim omiliga aylantirish imkonini beradi. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, madaniy turizm salohiyatini kuchaytirish yo‘nalishlari sifatida meros obyektlarini asrab-avaylash, ularning jozibadorligini oshirish, mahalliy an’analar va madaniy muhitni kengroq targ‘ib etish hamda turizm xizmatlarining sifatini izchil yuksaltirish alohida ahamiyat kasb etadi. Kelgusida ushbu jarayonlar hududning tarixiy o‘ziga xosligini yanada namoyon etish, sayyohlar oqimini barqaror oshirish va mahalliy aholi farovonligiga ijobiy ta’sir ko‘rsatishga xizmat qiladi. Shu bois, Andijon viloyatining madaniy resurslarini **saqlash**, **targ‘ib qilish** va **samarali foydalanish** uning mintaqaviy qadr-qimmatini oshiruvchi, uzoq muddatli rivojlanish uchun zarur bo‘lgan strategik vazifa sifatida baholanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O‘zbekiston Respublikasi Turizm va madaniy meros vazirligi. (2023). O‘zbekiston Respublikasida turizm sohasini rivojlantirish bo‘yicha yillik hisobot. Toshkent: Vazirlik nashri.
2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 5-yanvardagi PF-5611-son Farmoni. (2019). Turizm sohasini jadal rivojlantirish chora-tadbirlari to‘g‘risida. Toshkent.
3. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2021-yil 9-fevraldagi PF-6165-son Farmoni. (2021). O‘zbekiston Respublikasida turizm, madaniy meros va muzeylar faoliyatini takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida. Toshkent.
4. Andijon viloyati hokimligi. (2022). Andijon viloyatini ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirish dasturi: Turizm va madaniy meros yo‘nalishlari bo‘yicha hisobot. Andijon.
5. UNESCO. (2019). Culture and Tourism: A Strategic Partnership for Sustainable Development. Paris: UNESCO Publishing.
6. World Tourism Organization. (2018). Tourism and Culture Synergies. Madrid: UNWTO.
7. Richardson, J., & Fluker, M. (2004). Understanding and managing tourism (2nd ed.). Frenchs Forest: Pearson Education Australia.
8. Timothy, D. J. (2011). Cultural heritage and tourism: An introduction (2nd ed.). Bristol: Channel View Publications.
9. McKercher, B., & du Cros, H. (2002). Cultural tourism: The partnership between tourism and cultural heritage management. New York, NY: Haworth Hospitality Press.
10. Richards, G. (2018). Cultural tourism: A review of recent research and trends. Journal of Hospitality and Tourism Management, 36, 12–21.